

Vaikeasti haettavat sotasurmat

Mikä sotasurmatietokanta on, miten se on tehty ja mitä hyötyä siitä on sukututkijoille?

Valtioneuvosto käynnisti vuonna 1998 viisivuotisen Suomen sotasurmat 1914–1922 -projektin, jonka tehtävänä on ollut selvittää mainittuina vuosina erilaisissa konflikteissa surmansa saaneiden kohtaloita. Projektin pääasiallisimpana tehtävänä on ollut rakentaa sähköinen tietokanta vuosien 1914–1922 eri konflikteissa koti- ja ulkomailla kuolleista suomalaisista sekä Suomessa surmansa saaneista ulkomaalaisista. Projektin yhteydessä on tehty ja tehdään edelleen näiden vuosien poliittisia väkivaltaisuuksia ja niissä surmansa saaneita koskevaa tutkimustyötä.

Projektin johtoryhmän puheenjohtajana toimii akatemiaprofessori Heikki Ylikangas, ja projektin johtajana toimii dosentti Lars Westerlund. Projektin johtoryhmään kuuluu poikkitieteellisesti historian, oikeushistorian ja oikeustieteen sekä kansanperinteen tutkimuksen edustajia, oman alansa asiantuntijoita.

Konfliktien vuodet 1914–1922

Vuosia 1914–1922 voisi luonnehtia väkivallan aikakaudeksi, niin monenlaisissa erilaisiin sotatoimiin välillisesti liittyvissä tapahtumissa suomalaisia ja muiden kansallisuuksien edustajia Suomessa tuona aikavälillä sai surmansa.

Suomalaisia soti ensimmäisessä maailmansodassa sekä itä- että länsirintamalla, Venäjän, Saksan, Iso-Britannian ja Yhdysvaltojen armeijoissa. Yksi kaatui jopa Egyptissä. Maailmansodassa poislukien jääkärit¹ kaatui ainakin 150 suo-

malaista. Maailmansodan aikana venäläiset sotilasviranomaiset lisäksi surmasivat joitakin suomalaisia. Sodan aikana Suomen aluevesillä menehtyi useita satoja venäläisiä matruuseja miinaanajojen, torpedoräjäytysten ja haaksirikkojen yhteydessä. Suomessa menehtyi sotasairaaloissa paitsi venäläisiä haavoittuneita, myös mm. Itävalta-Unkarin ja Saksan armeijan sotavankeja.

Venäjän valtio teki maailmansodan aikana kymmenillä paikkakunnilla varustustöitä, ns. vallitöitä, joissa oli mukana paljon suomalaista työvoimaa. Vallitöissä menehtyi tapaturmien yhteydessä paitsi suomalaisia, myös täällä vallitöissä olleita kiinalaisia vankeja. Syksyn 1917 väkivaltaisuuksissa sai surmansa puolen sataa suomalaista. Venäjän vallankumousten seurauksena venäläiset sotilaat surmasivat Suomessa useita kymmeniä upseereitaan.

Heimosodissa vuosina 1918–1922 kaatui tai sai surmansa sotatoimien yhteydessä yhteensä noin 600 suomalaista. Lisäksi tiedetään joitakin kymmeniä näissä taisteluissa surmansa saaneita suomalaisia punakaartilaisia, jotka taistelivat Neuvosto-Venäjän joukoissa. Pakomatalla Suomesta Neuvosto-Venäjälle, erilaisissa Venäjän sisällissodan taisteluissa ja paluumatkalla Suomeen surmansa saaneiden lukumäärä nousee sekin useisiin kymmeniin, mahdollisesti satoihin.

Sotasurmaprojektin tehtäväkenttä on siis kaikkienensa hyvin laaja. Pääasiallisimman huomion vievät tässä kokonaisuudessa kuitenkin vuoden 1918 sota ja

sen yhteydessä surmansa saaneet. Tämä johtuu jo käytännön syistä: vuosien 1914–1922 sotaoloissa surmansa saaneista yhdeksän kymmenestä menetti henkensä vuoden 1918 tapahtumien yhteydessä. Tällä hetkellä 97 % internetissä avoimena olevan sotasurmatietokannan surmatapauksista liittyy vuoden 1918 sotaan.

Sotasurmaprojektin pääasiallisin tehtävä on ollut siis selvittää vuoden 1918 sodan aikana surmansa saaneita henkilöitä. Se on ollut surmansa saaneiden lukumäärän, ajankohdan sekavien olosuhteiden ja lähdeaineistojen ristiriitaisuuden vuoksi vaikein tehtävämme.

Vuoden 1918 sodan ja sen jälkiselvittelyjen seurauksena menehtyi välillisesti tai välittömästi – projektin tämänhetkisen arvion mukaan – noin 36 000 suomalaista, siviili- ja sotilastehtävissä ollutta suomalaista, miestä, naista ja lasta. Lisäksi sodan seurauksena sai surmansa noin 2 400 venäläistä, sotilaita ja siviilejä. Lisäksi sota vaati välittöminä tai välillisinä uhreina lähes viisisataa saksalaista sotilasta ja noin sata ruotsalaista vapaaehtoista sotilasta.

Poikkeuksellinen hanke

Kun keväällä 1998 sotasurmatietokantaa lähdettiin luomaan, oltiin aika lailla uuden asian edessä. Sotasurmaprojektin tietokanta oli ja on ainoalaatuinen hanke. Vastaavanlaista tietokantaa ei ole tehty tiettävästi missään muualla maailmassa.

Eri maissa on kylläkin ollut tai on parhaillaan käynnissä erilaisia sotatoimissa surmansa saaneiden selvittämiseksi luotuja hankkeita. Ne koskevat useimmiten vain yhden taistelevan osapuolen henkilötappioita. Esimerkiksi I maailmansodan kaatuneista briteistä on laadittu oma cd-rom² ja tiettävästi ainakin Venäjällä ja Espanjassa on käynnissä hankkeita sähköisten tietokantojen luomiseksi näiden maiden sisällissodan uhrien selvittämiseksi. Nämä hankkeet perustuvat käytännössä yhden armeijan henkilötietoihin ja

yleensä armeijan ylläpitämään rekisteriin tai asiakirjoihin henkilötappioistaan. Tällainenhan on myös esimerkiksi Sotaarkiston internetiin avaama viime sotien (1939–1945) sankarivainajat käsittävä tietokanta.³ Se on laadittu armeijan omien kortistojen perusteella. Sellaiseen, yhdestä lähdeaineistosta sähköiseen muotoon naputeltuna sen, kuten muidenkin edellä mainitsemiä kansainvälisten hankkeiden rakentaminen on ollut tavallaan sotasurmaprojektin tehtävää helpompi.

Samaa voisi sanoa Venäjällä useamman vuoden ajan käynnissä olleesta Memorial-yhdistyksen hankkeesta, jossa selvitetään Neuvostoliitossa suuren terrorin vuosina 1937–1938 surmansa saaneita. Näissä vainoissa surmansa saaneista suomalaisistahan on olemassa sekä sähköinen tietokanta että matrikkeli.⁴ Tämäkin hanke perustuu pitkälti yhteen lähdeaineistoon, Venäjän salaisen poliisin kuulustelupöytäkirjoihin, tuomittujen, ammuttujen ja leireillä kuolleiden luetteloihin.

Tässä yhteydessä lienee sanottava, ettei tämä toteamus millään tavalla vähennä mainitsemiä tietokantojen arvoa. Tarkoitukseni on vain sanoa että näiden, edellä mainittujen sähköisten tietokantojen rakentaminen on ollut sotasurmaprojektin tietokantaa helpompi projekti, koska yhdestä lähteestä on voitu saada luotettavia ja riittävän tarkkoja tietoja surmansa saaneista.

Sotasurmaprojektin tehtävä ei ole ollut näin yksinkertainen, koska mikään yksittäinen lähde ei anna tämän ajanjakson kuolleista kattavia tietoja.

Varsinkin vuoden 1918 sotasurmien kohdalla jo surmattujen kaikkinaisen selvittäminen on osittain hankalaa ja yhden lähteen perusteella jopa mahdotonta. Tästä syystä on tässä tutkimusprojektissa jouduttu lähtemään siitä, että useiden lähteiden ristiintulkinnalla saataisiin eri taisteluissa, sotatoimissa, repressioimissa ja vankileireillä surmansa saaneista selville näiden täydelliset henkilötiedot, kuolinaika, kuolinpaikka ja kuolintapa. Käytännössä on siis ryhdytty tekemään

historiantutkimusta, eri lähteiden valossa selvittämään surmansa saaneita. Eri tietolähteistä saatavissa olevat samaa henkilöä koskevat tiedot on koottu yhdeksi tietokortiksi, joka sisältää kaikki surmansa saanutta koskevat tiedot.

Toisaalta ei kuitenkaan ole haluttu lähteä tulkitsemaan lähteitä, koska sotasurmaprojektin luoman tietokannan perusajatuksena on se, että kyseessä on tietopankki. Sotasurmatietokanta on sähköinen kortisto, jossa kaikkien eri käytettyjen lähteiden antamat tiedot esiintyvät sellaisinaan, virheineen päivineen. Kuitenkin niin, että se tallennustyön edetessä todennäköisimmäksi noussut kuolinsyy, joka lähteistä on käynyt usean käsittelyn kautta ilmi, on nostettu erikseen kutakin henkilöä koskevassa sähköisessä henkilökortissa esille.

Lähteiden merkitseminen tietokantaan sellaisenaan on tärkeää siksi, että tietokantaa voidaan hyödyntää tieteellisessä historiantutkimuksessa. Tuolloin on tärkeää nähdä erilaisten, usein keskenään ristiriitaistenkin lähteiden antamat tiedot sellaisenaan. Jokainen tutkija saattaa tehdä, nähtyään lähdetiedot, omat päätelmänsä esimerkiksi jonkin paikkakunnan surmansasaaneiden kokonaismäärästä ja tämän tiedon paikkansapitävyydestä.

Tietokannan syntyvaiheet

Tietokannan rakentaminen aloitettiin toukokuussa 1999 tallentamalla ensimmäiseksi ns. Papiston tilasto (lyhennetään jatkossa PT). Mikä tämä tilasto on, ja miksi sillä tallennustyö aloitettiin?

Vuonna 1919 Tilastokeskuksen edeltäjä, Tilastollinen Päätoimisto, halusi kerätä tilastotietoja vuoden 1918 sodassa surmansa saaneista suomalaisista. Se lähetti keväällä 1919 kaikille Suomen seurakunnille⁵ kaavakkeet, joihin seurakuntien tuli merkitä siihen mennessä tietoon tulleet sodassa surmansa saaneet. Näin kerättiin 26 100 henkilöä kattava aineisto.⁶ Papiston tilasto on koko Suomen kat-

taessaan erinomainen pohja-aineisto, jonka päälle voitiin ryhtyä sitten kokoamaan muista lähderyhmistä tietoja. Se on myös luotettava, sillä siinä henkilöt esiintyvät virallisella rippikirjanimellään ja käytetystä kaavakkeesta käy ilmi identifioinnin ja henkilötietojen yhdistämisen kannalta riittävästi tietoja.

Tämän jälkeen PT:n tietojen rinnalle ryhdyttiin tallentamaan Sosialidemokraattisen puolueen tilastokomitean aineistoa (SDP). Sosialidemokraattinen puolue ryhtyi vuoden 1919 aikana keräämään työväenyhdistyksittäin tietoja vuoden 1918 sodassa surmansa saaneista, ja tämä aineisto kattaa 20 361 erillisen henkilön tiedot.⁷ Tämä terroritilastoksi myös nimetty aineisto on muodoltaan epäyhtenäinen; se sisältää toisin paikoin hyvinkin huolelliset ja paikkansapitävät tiedot, kun taas toisin paikoin esiintyy listoissa samoja henkilöitä useaan kertaan, tai henkilötiedot ovat muuten epämääräiset.⁸ Toisinaan hyvinkin vähäisten tietojen perusteella on kuitenkin voitu löytää annetuille tiedoille vahvistusta kirkollisesta aineistosta.⁹

Usein tässä SDP:n aineistossa kyseisen paikkakunnan surmansa saaneista suurin osa löytyi suoraan myös saman paikkakunnan Papiston tilastosta. SDP:n tilasto ilmoitti kuitenkin usein myös lukuisia henkilöitä, jotka olivat kirjoilla muualla ja löytyivät siten oman kotiseurakuntansa papiston tilastosta tai seurakunnan kuolleiden ja haudattujen luettelosta. Näin esimerkiksi Akaassa asuneeksi ilmoitetuista surmansa saaneista osa löytyi Kalvolan, Urjalan, Lempäälän, Kylmäkosken ja Vesilahden seurakuntien luetteloista.¹⁰

Koska Papiston tilasto kertoi vain osan vuonna 1918 niin valkoisina kuin punaisina surmansa saaneista, SDP:n tilaston antaessa lisäksi runsaasti uusia surmatapauksia, käännyttiin seurakuntien puoleen. Kaikista tuolloin toimineista Suomen seurakunnista pyydettiin kopiot kuolleiden ja haudattujen luetteloista tutkimusajanjaksolta 1914–1922.

Seurakuntien kuolleiden ja haudattujen luettelot toivat tietoomme satoja muissa konflikteissa kuin vuonna 1918 surmansa saaneita. Lisäksi saimme lisää tietoja vuoden 1919 jälkeen seurakuntien kirjanpitoon selvinneistä vuoden 1918 sodan sotauhreista. Seurakunnat olivat usein merkinneet näihin luetteloihin myös vankileireillä kuolleita Papiston tilaston tietoja tarkemmin: esimerkiksi eräs Kaakonkulman seurakunta oli jättänyt ilmoittamatta Papiston tilastossa kaikki vankileirillä kuolleet pitäjäläisensä, 65 henkilöä.

Seurakuntien kuolleiden ja haudattujen luetteloihin oli usein myös merkitty vuonna 1922 kuolleeksi julistetut, vuonna 1918 kadonneet henkilöt. Voimassa olleen lain mukaan henkilön tuli olla ka-teissa kolme vuotta ennen kuin todistajien lausunnon perusteella kärkeäoikeus julisti henkilön kuolleeksi. Usein kuolin-päiväksi 1918 kadonneilla määrättiin juu-ri 1.1.1922. Näiden kuolleeksi julistettu-jen tiedoilla saatiin yhdistettyä useita SDP:n tilaston epämääräisiä kuolintietoja todellisiin henkilöihin. Useita SDP:n tilaston ilmoittamia, vankileiriltä vapau-duttuaan välittömästi kuolleita pystyttiin lisäksi seurakuntien kuolleiden ja hauda-tujen luettelon avulla selvittämään.

Kaikkia vankileireillä kuolleita ei näi-denkään aineistojen ristiintulkinnalla kyetty selvittämään. Tiedetäänhän, että vankileireillä, jossa pitempiä tai lyhyem-piä aikoja oli vangittuna noin 80 000 hen-kilöä, kuoli yli 13 000 henkilöä.

Tässä vaiheessa oli tartuttava vankilei-rien alkuperäisaineistoon. Vankileirithän ryhtyivät sisällissodan päätyttyä, olojen vakiinnuttua ylläpitämään kortistoja ja luetteloita vangeista, jolloin myös leireil-lä kuolleet ja kadonneet tulivat kirja-tuiksi.¹¹ Näiltä osin – sekä leiriltä vapau-duttuaan melko pian, toisinaan jo koti-matkalla kuolleiden osalta – voidaan sa-noa tietojemme nyt täydentyneen huo-mattavalta osin.¹²

Erittäin merkittäväksi osaksi sotasur-maprojektin tietokantaa on myös nouse-

massa seurakuntien kirkonkirja-aineisto. Koska vuonna 1918 toimi Suomessa 632 seurakuntaa, olisi sotasurmaprojektille ollut mahdotonta käydä yksityiskohtai-sesti läpi jokaisen seurakunnan rippi-kirjoja. Usein pienenkin seurakunnan kir-konkirja on helposti tuhatsivuinen. Lisäk-si on huomioitava, etteivät kaikki vuosina 1914–1922 kuolleet välttämättä löydy 1910-luvun kirjoista, vaan usein yksittäi-siä tapauksia joutuu seuraamaan 1950-lu-vulle, jopa 1990-luvulle asti varmistuak-seen henkilön kohtalosta.

Tämän aineiston läpikäymisestä kuu-luu suuri kiitos nimenomaan sukututki-joille, jotka käytännössä talkootyönä ovat keränneet seurakuntien rippikirjoista tie-toja sotasurmaprojektille. Tammikuuhun 2003 mennessä olemme saaneet yhteensä 90 seurakunnan osalta vapaaehtoisen tut-kijan laatimat selvitykset sotasurma-tapauksista, seulonnan alla on tällä het-kellä lähes 60 seurakuntaa. Yhteensä 40 seurakuntaa on tämän lisäksi seulottu projektin tutkijoiden toimesta. Näin on siis lähes kahdensadan seurakunnan kir-konkirjoista saatu kerättyä tiedot sota-oloissa surmansa saaneista. Viime kesänä etsittiin yleisellä ilmoituksella vapaa-ehtoisia keräämään surmansa saaneista tietoja sellaisista seurakunnista, joissa surmansa saaneita tiedettiin olevan 150 tai sitä enemmän. Näistä kunnista huo-mattava osa on nyt tutkittu, ja koottujen tietojen tallennus on parhaillaan käynnissä.

Suurimmissa kaupungeissa eivät seu-rakunnat enempää kuin työväenyhdistyk-setkään kyenneet sota-aikoina pitämään lukua kaikista kuolleista ja kadonneista henkilöistä. Onneksi suurimmat kaupun-git Helsinki, Tampere, Turku ja Viipuri ylläpitivät kunnallisia kortistoja kuolleis-taan. Valitettavasti kaikki kortistot eivät ole säilyneet. Onneksi suurimman kau-pungin, Helsingin, tilastokonttorin vuo-sittain kokoama kortisto kuolleista hel-sinkiläisistä on tältä ajalta (1914–1922) hyvin säilynyt. Se on antanut runsaasti lisätietoja paitsi vuoden 1918 sotasur-miin, myös tuonut tietoon useita tällä

aikavälillä ulkomailla eri konflikteissa menehtyneitä.

Ulkomailla vuoden 1918 jälkeen vaikuttaneista kansalaisistamme keräsi tietoa myös Etsivä Keskuspoliisi, tuolloinen valtiollinen turvallisuuspoliisimme. EK:n selvitys 1920-luvun alussa ulkomailla vaikuttaneista suomalaisista on ollut niin ikään sotasurmaprojektin käytössä. Sen avulla on voitu selvittää 154:n SDP:n tilastossa ja joissakin tapauksissa myös seurakuntien kirjoissa kadonneiksi tai kuolleiksi merkittyä päätyneen todellisuudessa elävinä ulkomaille, pääasiassa Venäjälle.

Eräs tämän tutkimusprojektin yllättävimpiä lähdeaineistoja koskevia havaintoja oli se, etteivät edes valkoisten surmansa saaneiden osalta seurakuntien antamat tiedot, siis Papiston tilasto tai kuolneiden ja haudattujen luettelot, antaneet kattavaa tulosta. Myös valkoisista surmansa saaneista jouduttiin siis keräämään lisää tietoa.

Valkoisista surmansa saaneista on onneksi olemassa varsin kattavia matrikkeleita. Näistä matrikkeleista suurin on Suomen Sukututkimusseuran jo vuonna 1927 julkaisema H. J. Boströmin teos Sankarien muisto. Teoksesta löytyy vuonna 1918 kaatuneiden ja surmattujen lisäksi tietoa maailmansodassa surmansa saaneista jääkäreistä, marraskuun lakon 1917 aikana surmatuista ja heimosodissa kaatuneista henkilöistä. Yhteensä tietoa oli 4 922 henkilöstä. Lisäksi on todettava, että Boströmistä löytyi yhteensä noin 40 henkilöä kahteen kertaa, yksi jopa kolmeen kertaan merkittynä. Koska kaikista surmansa saaneista jääkäreistä ei tietoa ollut Boströmissäkään, jouduttiin siltä osin turvautumaan Jääkärien elämäkerästöihin, jotka ilmestyivät 1938 ja 1975. Tämän lisäksi tietoa sotasurmatietokantaan on kerätty useammasta pienemmästä lähdekokonaisuudesta.

Eräs huomattava valkoisten surmansa saaneiden ryhmä ovat Viron sotaretkellä ja heimosodissa, eli Aunuksen, Itä-Karjalan ja Petsamon retkillä kaatuneet tai

muuten surmansa saaneet. Näistä sotaretkistä on saatu nyt kuitenkin lisätietoa projektin yhteydessä tehdyillä tutkimuksilla. FM Iris Heinon Viron sotaretkellä surmansa saaneita käsittelevä teos Hinnalla hengen ja veren ilmestyi 2000 ja FM Aapo Roseliuksen heimosodissa kaatuneita käsittelevä teos Heimoaatteen nuoret uhrat 2002.

Edellä mainitut tietolähteet antoivat tietoja pääosin suomalaisista sotasurmista. Venäläisiä näinä vuosina surmansa saaneita ryhdyttiin selvittämään projektin toimesta vuonna 2001. Tämän vuoden aikana ilmestyy tähän liittyen projektin tutkijan FT Kristiina Kalleisen toimittama kaksiosainen venäläissurmia Suomessa tällä ajanjaksolla käsittelevä teos. Projektin tämänhetkisen arvion mukaan Suomessa sai surmansa noin 2 400 venäläistä. Näistä surmansa saaneista vain noin tuhannesta henkilöstä on projektilla tällä hetkellä kattavat henkilötiedot.¹³

Suomessa surmansa saaneen noin 490 saksalaisten tiedot on jo viety sotasurmatietokantaan: näistä 459 kaatui taisteluissa Suomessa 1918. Kantaan on lisäksi viety ne 27 sukellusvene U 57:n matruusia, jotka tuotuaan joukon jääkäreitä salaa Suomeen syksyllä 1917 ajoivat paluumatkalla miinaan ja hukkuivat. Eräs oma erikoinen ryhmänsä ovat Suomessa menehtyneet reilut 200 Venäjän keisarillisen armeijan ottamaa Saksan ja Itävalta-Unkarin armeijan sotavankia, joiden tiedot on myös tallennettu tietokantaan.

Tietoja sotasurmakantaan on koottu 22 eri lähteestä, joista neljä, Papiston tilasto, seurakuntien luettelot ja kirjat, sosialidemokraattisen puolueen tilastokomitean arkisto, sotavankileirien asiakirjat, kattavat kymmeniä tuhansia henkilöitä, eräät muut, kuten mainittu Boströmin matrikkeli, tuhansia henkilöitä. Tietojen tallennus päättyi tämän vuoden aikana. Tämän jälkeen meillä on valmiina koko maailmassa ainoalaatuinen tietopankki maailmansodan ja sitä seuranneiden vuosien levottomuuksissa surmansa saaneista.

Mitä hyötyä tietokannasta on sukututkijalle?

Keskeisin hyöty sotasurmatietokannasta sukututkijoille ja kaikille historian harrastajille on tiedon helppo saatavuus. Tämä seikka on jo tietokannan internet-version ensimmäisten versioiden oltua selailtavana kymmenen kuukauden ajan, osoittautunut todeksi: kävijöitä sivustoilla on ollut tähän mennessä yli 80 000.¹⁴ Sotasurmatietokannan keskeneräisen version avauduttua maaliskuun alussa 2002 kiinnostus oli niin suurta, että internet-kanta jumittui moneksi päiväksi kokonaan.

Internetversio ja Kansallisarkistoon tämän vuoden lopulla siirtyvä sotasurmatietokanta sisältävät nyt aikaisemmin useassa arkistossa usein pitkän arkistotyön takana olleita tietoja kätevässä, helposti saavutettavissa olevassa muodossa. Aikaisemmin nämä tiedot vaikkapa vain yhdestä henkilöstä saadakseen joutui käymään monessa arkistossa, nyt kaikki nämä tiedot ovat saatavissa yhdellä napinpainalluksella.

Tietokannasta julkaistaan käytännössä kaksi versiota, internetissä oleva suppeampi tietokanta ja Kansallisarkistossa tutkijoiden ja harrastajien käytössä oleva laajempi versio. Laajempi, tutkimuskäyttöön tuleva versio sisältää internetversiona enemmän tietoja ja lisäksi yksityiskohteisempia tietoja lähteistä, joista tiedot on kerätty. Koska tutkimusversio sisältää internetversioon verrattuna surmansasaneista jossain määrin yksityisempiä tietoja, on katsottu tärkeäksi tiedon saannin rajoittaminen.

Lyhyesti sanottuna sotasurmatietokanta sisältää niin yksittäistä henkilöä etsivälle kuin koko kunnan henkilötappioita kartoittavalle mittavan pohjatyön, jonka avulla on helpompi lähteä etsimään lisää tietoja.

Tietokantahan on vain siihen koottujen lähteiden summa, eikä sisällä näin ollen varmastikaan kaikkia sotasurmia, jo-

ten projektin päättyessäkin selvitettävää niin historian ammattilaisille, sukututkijoille kuin harrastajillekin riittää. Voisi kuitenkin olettaa, että tietokannasta puuttumaan jäävien sotasurmien lukumäärä esimerkiksi vuoden 1918 osalta jää varsin vähäiseksi, lähes olemattomaksi.

Sotasurmaprojektin saamat yli kaksituhatta yhteydenottoa ja julkinen palaute ovat osoittaneet projektin merkitykselliseksi. Varsinkin vuoden 1918 tapahtumien selvittäminen ja selviäminen oman suvun osalta on merkinnyt monille ihmisille ehkä tuskaakin, mutta ennen kaikkea suurta helpotusta. Tapahtuneen tietämissen kautta on kasvanut, ehkä joskus surun ja vihan tunteidenkin kautta ymmärrys oman suvun vaiheisiin ajan virrassa. Se lienee sukututkimuksenkin tärkein anti.

Viitteet

¹ Matti Lackmanin Suomen vai Saksan puolesta (2000, s. 734–735) tietää kertoa, että Saksassa kaatuneita tai muuten kuolleita jääkäreitä olisi ollut 48, joista 33 kuoli ennen vuotta 1918. Sotasurmatietokannan tämänhetkisen tiedon mukaan jääkäreinä kaatuneita tai kuolleita olisi ollut kuitenkin vuosina 1916–1917 yhteensä 46, mistä luvusta useimmat Lackmanin listalta puuttuvat on tosin ilmoitettu kadonneiksi.

² Soldiers Died in the Great War 1914–1919. A Complete and Searchable Digital Database. (The Naval & Military Press). Tietoja tästä saa <http://www.great-war-casualties.com>.

³ Suomen sodissa 1939–1945 menehtyneiden tietokanta, jonne pääsee Sota-arkiston internet-sivuilta <http://www.sota-arkisto.fi>.

⁴ Eila Lahti-Argutina: Olimme joukko vieras vaan. Venäjänsuomalaiset vainouhrit Neuvostoliitossa 1930-luvun alusta 1950-luvun alkuun. (Vammala 2001). Memorial-yhdistys on ylläpitänyt [www-sivuja](http://www.sivuja), kts. sivuja osoitteessa www.memorial.yaroslav.ru. Vastaavanlaisia projekteja on mm. Virossa käynnissä oleva Viron poliittisia väkivaltaisuuksia, vangitsemisia ja kyydityksiä käsittelevä matrikkelisarja.

⁵ Evankelis-luterilaisten seurakuntien lisäksi Suomen ortodoksisille, katolisille ja mm. baptistiseurakunnille.

⁶ Alkuperäisaineistoa säilytetään Kansallisarkistossa.

⁷ SDP:n tilastoa säilytetään Työväen arkistossa.

⁸ Tässä yhteydessä todettakoon, että SDP:n tilasto, "terroritilasto," jota usein pidetään maini-

tuista syistä epäluotettavana, on osoittautunut pääosin luotettavaksi lähteeksi, kunhan sitä vain luetaan kokonaisuutena. Yleensä siinä annetut tiedot ovat paikkansapitäviä, mutta mm. kerääjien toiminnan päällekkäisyys on aiheuttanut paljon sekaannuksia aineiston sisältöön. SDP:n tilaston suurin heikkous ovat kahdentumat, eli sama henkilö esiintyy useamman eri yhdistyksen luettelossa, joskus useampaan kertaan jopa saman yhdistyksen laatimassa luettelossa. Tällaisia tapauksia on noin 2000. SDP:n tilaston todellinen surmansaaneiden henkilömäärä on SSSP:n tietokannan mukaan 20 361, joista lisäksi 154 yleensä kadonneeksi ilmoitettua on voitu todeta todennäköisesti Venäjällä oleskelevaksi. Lisäksi mm. Kymin, TPL Uudenkirkon ja Taivassalon luetteloissa on lueteltu ilmeisesti väärinkäsityksen vuoksi joukko valtiorikosvankueudessa edelleen olleita "terrorin uhreiksi". Luetteloihin on siis merkitty surmansa saaneiden sijaan elossa olleita henkilöitä. Todettakoon kuitenkin, että tällaisten tapausten lukumäärä SDP:n tilastossa on yhteensä joitakin kymmeniä, eikä tällaisia tapauksia ole viety sotasurmaprojektin tietokantaan.

⁹ Hattulan SDP:ssä esiintyy Hämeenlinnan vankileirillä kuollut henkilö "Roope", jolta puuttuvat kaikki muut henkilötiedot. Ainoa "Roopeen" viittaava tietokannasta löytyvä henkilö on Hämeenlinnan vankileirin luetteloista löytynyt hattulalainen maatyömies Robert Sinisaari, joka on kuollut 30.7.1918. Vankeinhoitohallituksen 1921 laatimassa luettelossa vankileireillä kuolleista henkilöistä, joita ei ole voitu merkitä ilmoitetulla asuinpaikalla kirjoilla olleeksi, Sinisaari esiintyy kalvolalaisena. Onko Sinisaari Hattulan SDP:ssä esiintyvä "Roope" tai missä hän oli oikeasti kirjoilla, jäänee arvoitukseksi.

¹⁰ Edellämainittu esimerkki on helpoimmasta päästä, sillä mainitut kunnat ovat Akaan välittömiä ympäristökuntia. Esimerkiksi Varkaudessa surmansa saaneet olivat kirjoilla mm. seuraavilla paikkakunnilla: Eno, Heinävesi, Helsinki, Hämeenkyrö, Joroinen, Jäppilä, Jääski, Kaavi, Kaajani, Kangaslampi, Kotka, Pirkkala, Rantasalmi, Varkaus, Viipurin maalaiskunta.

¹¹ Vankileirien asiakirja-aineistoa säilytetään pääosin Kansallisarkistossa. Joidenkin pienempien vankileirien asiakirjamateriaalia löytyy mm. maakunta-arkistoista ja Sota-arkistosta suojeluskuntien asiakirja-aineiston joukosta.

¹² Vankileirejä tutkivan Pentti Mäkelän mukaan melko pian leiriltä päästyään leiriolojen seurauksena menehtyneitä on 691. Lukua on pidettävä miniminä, em. lukumäärän osalta on olemassa esim. seurakunnan tekemä merkintä tällaisesta tapauksesta tai SDP:n tilaston (ja tätä

muistitietoa tukeva kirkollisen aineiston) antama tieto.

¹³ Erotus johtuu siitä, että eri taisteluraporteista, luetteloista, seurakuntien hautautiedoista, muistelmätiedoista yms. tiedetään paljon tuntemattomina surmansa saaneita venäläisiä, joiden henkilötietoja ei ole lähdeaineiston puutteellisuuden vuoksi voitu toistaiseksi selvittää.

¹⁴ Suomen sotasurmat 1914–1922 -tietokannan internetversioon pääsee Kansallisarkiston internet-sivulta <http://www.kansallisarkisto@narc.fi>.

Kirjallisuutta

Boström H. J.: Sankarien muisto. Suomen itsenäisyyden ja vapauden puolesta henkensä antaneiden kansalaisten elämänkertoja. (Helsinki 1927)

Hartman Tor: Vuonna 1918 sisällissodassa kuolleet ja kadonneet. Tilastollisia tiedonantoja 46, julkaissut tilastollisen päätoimisto (Helsinki 1970)

Heino Iris: Hinnalla hengen ja veren. Suomalaisen vapaaehtoisten sotasurmat Virossa vuonna 1919. (Helsinki 2000)

Paavolainen Jaakko: Poliittiset väkivaltaisuudet Suomessa 1918 I. Punainen terrori. (Helsinki 1966)

Paavolainen Jaakko: Poliittiset väkivaltaisuudet Suomessa 1918 II. Valkoinen terrori. (Helsinki 1967)

Roselius Aapo: Heimoaатteen nuoret uhrat. Suomalaisen sotilasretkikuntien henkilötappiot Itä-Karjalassa ja Petsamossa 1918–1922. (Helsinki 2002)

Suomen jääkärien elämänkerrasto. Toimittanut puolustusministeriön sotahistoriallinen toimisto (Porvoo 1938)

Suomen jääkärien elämänkerrasto 1975. (Vaasa 1975)